
Een vertaal oefening: Moby Dick.

In de boekenbijlage van Vrij Nederland van 22/3/1980 schreef Maarten 't Hart een artikel over verschillende Nederlandse vertalingen van Herman Melvilles " Moby Dick ". (Het boek zelf behaalde de tweede plaats in een lijst van " The 15 most Boring Classics " van 1950. (Leuk detail) 't Hart schreef het artikel n.a.v. de verschijning van een nieuwe vertaling (de derde al), gemaakt door S. Westerdijk. Het mooiste voor ons is dat hij er meteen de eerste alinea van de drie vertalingen bij opneemt. Wat kunnen we daarmee beginnen in de klas? Ik deed er het volgende mee in het 6e jaar.

1. Doelstellingen.

De leerlingen:

- wegen bewust en nauwkeurig de betekenis en de stijlwaarde van de tekst die ze schrijven.
- ervaren dat een tekst steeds preciezer kan worden genuanceerd.
- zien in dat er geen enig-juiste " vertaling " voor een tekst kan bestaan.
- kennen enkele problemen van het vertalen.
- kennen verschillen opvattingen over vertaling.

2. Werkvormen.

- a. Ik vertel iets over de opzet van de lessenreeks en informeer wie " Moby Dick " gelezen heeft. Een paar hebben ook de film gezien. Ze vinden de opname van het boek in de lijst van vervelende meesterwerken onbegrijpelijk (" En Lucifer dan? ").
- b. Iedereen krijgt de Engelse tekst (zie 4.) en maakt individueel een vertaling ervan (thuis of in de klas). Zorgen voor woordenboeken (ook Nederlandse).
- c. We maken groepjes van 3 à 4 man en maken met die groep een nieuwe vertaling waar iedereen achter staat (ds. 2 en 3). Daarna schrijft elke groep op welke moeilijkheden ze ondervonden bij de vertaling en van welke aard de meningsverschillen waren (ds. 4 en 5).
- d. Van het voorgaande maken we dan een eerste synthese (klassegerek).
- e. Dan deel ik de drie andere vertalingen (" professionele ") uit met opdracht om met dezelfde groepjes uit te praten welke vertaling ze de beste vonden van de vier en waarom (ds. 3, 4 en 5).
- f. Nieuw synthesesegerek: de meeste stemmen gaan naar de vertaling van Giphart (de nauwkeurigste) en Westerdijk (de leukste). Sommige groepen houden het bij hun eigen vertaling. Wij noteren de voornaamste uitgangspunten (letterlijk vertalen, sfeer, stijl respecteren of zich aanpassen aan de lezer?)

3. Evaluatie.

Gezien het proceskarakter van de doelstellingen is het moeilijk om met precieze metingen te gaan vaststellen wat ze nu geleerd hebben. Een nieuwe vertaling laten maken hiervoor past nauwelijks in de doelstellingen: wij vormen geen vertalers in het secundair onderwijs. Daarom dus:
g. Een evaluatiegerek met de klas: wat hebben we nu gedaan? wat geleerd? wat onthouden we?

Conclusie: één klas was zo gebeten door de microbe dat ze nog een vertaling wilden maken en bespreken. Want het kan echt waar een boeiende worsteling zijn.

4. Teksten:

a. Origineel:

Call me Ishmael. Some years ago - never mind how long precisely - having little or no money in my purse, and nothing particular to interest me on shore, I thought I would sail about a little and see the watery part of the world. It is a way I have of driving off the spleen, and regulating the circulation. Whenever I find myself growing grim about the mouth; whenever it is a damp, drizzly November in my soul; whenever I find myself involuntary pausing before coffin warehouses, and bringing up the rear of every funeral I meet; and especially whenever my hypos get such an upper hand of me, that it requires a strong moral principle to prevent me from deliberately stepping into the street, and methodically knocking people's hats off - then, I account it high time to get to sea as soon as I can.

b. Vertalingen:

'Noem mij Ishmael. Enige jaren geleden - het doet er niet toe hoe lang precies - toen ik weinig of geen geld op zak had en aan wal niets be- paalds dat mij bezig hield, vond ik dat ik maar eens wat moest gaan va- ren en het waterige deel van de wereld opzoeken. Dat is een van mijn ma- nieren om de gemelijkheid te verdrijven, en de bloodsomloop te reguleren. Wanneer ik merk dat ik stuurse trekken om mijn mond krijg; wanneer er een klamme, druilerige Novemberstemming in mijn ziel heerst; wanneer ik merk dat ik onwillekeurig voor doodskistenwinkels wilsta, en de achterhoede vorm van iedere begrafenisstoet die ik tegen kom; en vooral wanneer mijn mindere ik zozeer de bovenhand over me gaat krijgen dat er een sterk ze- delijk beginsel voor nodig is om me ervan te weerhouden doodbedaard de straat op te lopen, en één voor één de mensen hun hoed van hun hoofd te slaan - dan acht ik het hoog tijd om zo gauw mogelijk naar zee te gaan.'

Emy Giphart

'Noem mij Ishmael. Enkele jaren geleden - hoelang doet er niet toe - toen ik eens weingi geld op zak had, en niets dat mij aan wal zeer aan het hart was gelegen, docht het me dat ik maar eens moest gaan varen en het waterige deel van de wereld bekijken. Dat is zo mijn manier om de lan- derigheid kwijt te raken, en de circulatie te verfrisschen. Wanneer ik merk dat ik wat wrang in de mond word; wanneer het neerslachtig nattig Novemberweer in mijn ziel is; wanneer ik merk dat ik gedachtenloos voor winkelramen met doodskisten blijf stilstaan en achter alle begrafeningen aanstap die ik tegenkom; en vooral wanneer mijn kwader ik me zo de baas wordt dat er een stevig zedelijk beginsel nodig is om mij te weerhouden kalmweg de straat op te lopen en de mensen de een na de ander de hoed van hun hoofd te slaan - dan weet ik dat het hoog tijd voor me is om naar zee te gaan zodra ik maar kan.'

W. Buning

'Zeg maar Ishmael. Enige jaren geleden - het juiste aantal doet er niet toe - toen ik vrijwel geen duit in de knip had en er aan wal niets was dat me in het bijzonder trok, vatte ik het plan op om maar weer eens wat te gaan varen en het natte deel van de wereld te gaan bekijken. Op die wijze verdrijf ik mijn zwartgalligheid en regel ik tevens de omloop. Steeds wanneer ik bemerk dat ik harde trekken om de mond krijg, als er een vochtige, naarge-stige novemberbui in mijn binnenste hangt, als ik me erop betrap dat ik onwillekeurig stilhoud voor groothandels in dood- kisten en me aansluit bij iedere begrafenisstoet die ik ontmoet, en vooral wanneer mijn zwaarmoedigheid me dermate in haar greep krijgt en er een sterk zedelijk beginsel van fatsoen voor nodig is om me ervan te weerhouden om doelbewust de straat op te stappen om daar de voorbijgan- gers hun hoeden stuk voor stuk van het hoofd te slaan - ja, dan acht ik de hoogste tijd daar om zo snel mogelijk het ruime sop te kiezen.'

S. Westerdijk

R.R.